

**ОСОБЛИВОСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ****PECULIARITIES OF HARMONIZATION OF THE CUSTOMS LEGISLATION OF UKRAINE
IN THE PROCESS OF FULFILLMENT OF INTERNATIONAL OBLIGATIONS****Корошенко К.Р., студентка IV курсу***Навчально-наукового інститут права Сумського державного університету***Стеблянок А.В., доктор філософії зі спеціальності «Право»,
асистент кафедри фундаментальної юриспруденції
та конституційного права***Сумський державний університет***Дудченко В.В., аспірант кафедри міжнародного,
європейського права та цивільно-правових дисциплін***Сумський державний університет*

Стаття присвячена аналізу особливостей гармонізації митного законодавства України в процесі виконання нею міжнародних зобов'язань. Актуальність описаної в статті проблеми зумовлена взяттям Україною курсом на євроінтеграцію, який вимагає приведення положень національного митного законодавства у відповідність до міжнародних правових норм. У статті з'ясовано сутність поняття «гармонізація», а також виокремлено принципи гармонізації. Водночас метою статті є аналіз особливостей гармонізації митного законодавства України в процесі виконання нею міжнародних зобов'язань. Виокремлено рівні, на підставі яких здійснюється наближення національного митного законодавства. Названо угоди, у яких Україна бере участь і які укладено на рівні Всесвітньої митної організації. Зауважено, що основні кроки, які Україна розробляє для гармонізації національних норм з міжнародними, – це діджиталізація процесів і редагування або створення нормативних актів, які б спрощували митні процедури. Акцентовано увагу на тому, що діджиталізація митного митного законодавства, зокрема у 2018 році ухвалено Дорожню карту приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ. Зауважено, що станом на сьогодні діє активна зміна більшості норм законодавства, зокрема це стосується й строків, і переліку документів, а також відповідальності. Узагальнено, що Україна рухається не в простому напрямі самовдосконалення та світового визнання, а процес гармонізації митного законодавства України набуває все більшої актуальності, адже виконання міжнародних зобов'язань, узятих на себе нашою державою, передусім залежить від стану процесів гармонізації.

Ключові слова: гармонізація, діджиталізація митниці, електронна митниця, митні декларації, митні процедури.

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of harmonization of the customs legislation of Ukraine in the process of fulfillment of its international obligations. The urgency of the problem described in the article is due to Ukraine's course towards European integration, which requires bringing the provisions of national customs legislation in line with international law. The article clarifies the essence of the concept of "harmonization", as well as highlights the principles of harmonization. At the same time, the purpose of the article is to analyze the peculiarities of harmonization of customs legislation of Ukraine in the process of fulfilling its international obligations. The levels on the basis of which the approximation of national customs legislation is carried out are singled out. The agreements in which Ukraine participates and which are concluded at the level of the World Customs Organization are named. It is noted that the main steps that Ukraine is developing to harmonize national norms with international ones are digitalization of processes and editing or creation of normative acts that would simplify customs procedures. Emphasis is placed on the fact that the digitalization of customs, in particular the e-Customs program, has been a significant step forward in simplifying customs procedures in Ukraine. The characteristic of the electronic declaration as a part of the mechanism of the Electronic customs is carried out. It is established that in the process of regulating the implementation of electronic declaration of goods when moving across the customs border there are a number of shortcomings, one of them is to determine the customs value of goods and confirm the country of origin. It is noted that in addition to the digitalization of customs, the national customs legislation is being standardized, in particular, in 2018 the Roadmap for Ukraine's accession to the joint EU/EFTA transit procedure was adopted. It is noted that as of today there is an active change in most legislation, in particular, this applies to the terms and responsibilities, and the list of documents, as well as liability. It is generalized that Ukraine is not moving in the simple direction of self-improvement and world recognition, and the process of harmonization of customs legislation of Ukraine is becoming increasingly important, because the implementation of international obligations undertaken by our state depends primarily on the state of harmonization processes.

Key words: harmonization, digitalization of customs, electronic customs, customs declarations, customs procedures.

Постановка проблеми. Унаслідок розвитку правового регулювання митних правовідносин на міжнародному рівні стала необхідною гармонізація митного законодавства України особливо в умовах виконання останньою міжнародних зобов'язань. Більше того, узятий Україною курс на євроінтеграцію вимагає приведення положень національного митного законодавства у відповідність до міжнародних правових норм. Разом із цим урахування міжнародних угод і рекомендацій шляхом гармонізації в національне законодавство є передумовою для подальшого співробітництва та світового визнання України, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремих аспектів гармонізації митного законодавства України торкались в працях такі вчені, як Ю. Бугель, І. Калініченко, І. Квеліашвілі, Г. Чекаловська й інші.

Метою статті є аналіз особливостей гармонізації митного законодавства України в процесі виконання нею міжнародних зобов'язань.

Виклад основного матеріалу. Поняття «гармонізація» є досить широковживаним, проте, перш ніж визначити основні особливості цього процесу в Україні, уважаємо за доцільне з'ясувати сутність указанного поняття. Загалом існує багато підходів до визначення цього поняття, один

із яких запропонований Н. Пархоменком. Останній гармонізацію пропонував розуміти як процес цілеспрямованого зближення правових систем шляхом усунення суперечностей між ними та формування мінімальних правових стандартів через утвердження спільних правових принципів, що передбачає приведення законодавства держав-членів і країн не членів у відповідність до вимог міжнародного права на підставі міжнародних договорів. Водночас гармонізація відбувається за допомогою різних засобів (адаптація, імплементація, стандартизація тощо) і може передувати уніфікації законодавства або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає [1, с. 414]. І. Квеліашвілі, у свою чергу, виділяє принципи гармонізації законодавства: погодженість правового регулювання; синхронність прийняття гармонізованих актів; послідовність етапів гармонізації; пріоритетність міжнародних договорів над національним законодавством [2, с. 275].

У контексті дослідження слушною є думка А. Калініченко, яка зазначає, що, відповідно до зобов'язань, які взяла на себе Україна в рамках Угоди про партнерство та співробітництво, і нормативно-правових актів, прийнятих на її виконання, поступово здійснювалося наближення національного митного законодавства на різних рівнях: через приєднання до міжнародних конвенцій; виконання зобов'язань, що випливають із членства в міжнародних організаціях, а також у ході проведення робіт із гармонізації законодавства з орієнтацією на окремі економічні блоки [3, с. 117]. Дійсно, під час інтеграції одним із визначних напрямів є розвиток митних правовідносин. При цьому найчастіше основні унормовані правила та приписи містяться в міжнародних конвенціях. Приєднання до тієї чи іншої міжнародної конвенції визначає той факт, що країна буде запроваджувати митні процедури до національного законодавства.

Питання гармонізації митного законодавства та забезпечення його додержання повинні реалізовуватися шляхом імплементації положень міжнародних договорів і посилення відповідальності з одночасним розширенням повноважень митних органів [4, с. 23]. Зазначені договори як основне джерело сучасного міжнародного митного права покликані визначати шляхи подальшого розвитку митної справи, установлюючи прийнятні для держав міжнародні стандарти в цій галузі. Такі стандарти створюють міжнародні організації – Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня митна організація та Світова організація торгівлі [5].

Україна бере участь у таких міжнародних угодах, укладених на рівні Всесвітньої митної організації: Конвенції про створення Ради Митного співробітництва 1950 р. (Україна підписала Конвенцію в 1992 р. і фактично стала членом цієї організації); Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (Найробська конвенція 1980 р.) (Україна бере участь із 2000 р.); Міжнародній конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р. (приєднання України відбулося у 2002 р.); Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція 1990 р.) (Україна бере участь з 2004 р.); Рамкових стандартах безпеки і полегшення всесвітньої торгівлі, 2005 р. (прийняті за участю представників України). Крім того, Україна бере участь у конвенціях, що розроблені іншими організаціями, але адмініструються Всесвітньою митною організацією: Митній конвенції, що стосується контейнерів, 1972 р. (Україна бере участь із 1976 р.); Угоді про застосування Статті VII ГАТТ 1994 р.; Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 р. (Україна приєдналася в 1994 р.); Міжнародній конвенції про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах 1982 р. (Україна бере участь із 2002 р.); Міжнародній конвенції про спрощення й гармонізацію митних процедур (Київська конвенція 1973 р.) (при-

єднання України відбулося у 2006 р.) тощо. Приєднання до цих міжнародних конвенцій – один із обов'язкових критеріїв членства в Європейському Союзі [5].

Майже кожна міжнародна конвенція спрямована на спрощення митних процедур. Повне законодавче забезпечення, а також прозорість і простота процедур митного оформлення та контролю є ознаками сучасного митного законодавства розвинених європейських держав [5]. Натомість високий ступінь гармонізації та уніфікації митних процедур та практики їх використання є однією з ключових умов, що сприяють ефективному включенню держави у світогосподарські зв'язки, створенню належних умов для учасників зовнішньоекономічної діяльності, підвищенню якості митних послуг [6].

При цьому спрощення митних процедур завдяки цифровим технологіям узагалі є провідною ідеєю багатьох міжнародних актів. Митниця, співпрацюючи з іншими відомствами на кордоні, відіграє ключову роль у полегшенні торгівлі і подорожей, спрощенні, стандартизації та погодженні прикордонних процедур, а також у забезпеченні безпеки кордонів. Тому для митниці вкрай важливо взяти на себе провідну роль у консолідації й подальшому зміцненні зроблених зусиль щодо полегшення транскордонних потоків товарів і людей, перетворивши тим самим глобалізацію на позитивну силу. Для цього Всесвітня митна організація прагне сприяти перетворенню кордонів у «розумні кордони» з митницею, яка виступає як центральний сполучний і координуючий центр. Концепція «розумних (SMART) кордонів» також підкреслює роль митниці в підтримці Програми ООН з питань сталого економічного розвитку на період до 2030 р. [7].

Зауважимо, що основні кроки, які Україна розробляє для гармонізації національних норм з міжнародними, – це діджиталізація процесів і редагування або створення нормативних актів, які б спрощували митні процедури. У цьому контексті варто згадати про Міжнародну конвенцію про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05.1973, упровадження норм якої забезпечить реалізацію взятих нашою державою зобов'язань перед міжнародною спільнотою. Уважаємо, що діджиталізація митниці, а саме така програма, як «Електронна митниця», стала неабияким кроком уперед для спрощення митних процедур в Україні. Насамперед необхідно зазначити, що в концепції про створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» визначено, що остання спрямована на зміцнення митної безпеки України, адаптацію Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби та нової комп'ютеризованої транзитної системи Євросоюзу, оперативне отримання актуальної й достовірної інформації про наміри щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій, створення умов для прискорення процедур митного контролю та митного оформлення, поліпшення соціального й інформаційного обслуговування населення, удосконалення інформаційної інфраструктури Держмитслужби. Також визначено, що «Електронна митниця» забезпечить ліквідацію різниці між митними процедурами в Україні та Європейським Союзом, реалізацію взятих Україною зобов'язань перед міжнародною спільнотою, досягнення належного рівня інформаційної взаємодії органів влади, надання послуг юридичним і фізичним особам [8].

Електронна декларація – механізм, який є частиною «Електронної митниці», передбачає спрощення митних процедур. На практиці цей механізм неабияк полегшив роботу митників та осіб, які перетинають кордон. Зокрема, питання електронних декларацій регулює ст. 257 Митного кодексу України, у якій зазначається, що електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках [9].

Нормативно-правове регулювання митних процедур не визначає обмежень щодо подання митному органу електронної митної декларації. Тобто декларування товарів в електронному вигляді, які завірені електронним підписом, є доступним для будь-якої фізичної особи, підприємства й усіх інших осіб. Фактори доступності для кожного, простого та швидкого застосування роблять електронну декларацію досягненням у процесі діджиталізації митниці.

Водночас завдяки оформленим електронним митним деклараціям стало можливим не лише здійснити державну реєстрацію транспортних засобів, а й провести операції зняття експортно-імпорتنних операцій з валютного контролю, продажу іноземної валюти задля проведення підприємствами розрахунків щодо зовнішньоекономічних операцій з товарами, а також підтвердити фактичне вивезення товарів за межі митної території України [10].

Однак у процесі регламентації здійснення електронного декларування товарів при переміщенні через митний кордон виникає низка недоліків. Одним із них є визначення митної вартості товару та підтвердження країни походження. Належне визначення митної вартості імпортованого товару є важливим питанням для імпортера, тому що для митних цілей митної вартості є базою нарахування митних платежів. Проблеми з декларуванням в Україні пов'язані не із законодавством, а з неправильним його застосуванням [10].

Також, окрім діджиталізації митниці, здійснюється унормування національного митного законодавства, зокрема у 2018 році ухвалено Дорожню карту приєднання

України до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ, яка включає етапи та необхідні кроки для повної імплементації правил спільного транзиту, у тому числі застосування NCTS. Значну допомогу стосовно спільного транзиту й програми АЕО Україна отримує в рамках програми EU4PFM [11].

З 01.01.2019 між Україною та Європейським Союзом у двосторонній торгівлі розпочато застосування положень Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження, де конвенція встановлює положення для походження товарів учасників конвенції [11].

Гармонізація українського законодавства до міжнародних угод досить істотно відбивається на законотворчій діяльності. Узявши до уваги положення, зокрема Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження, депутати Верховної Ради України подали Законопроект «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо приведення порядку визначення країни походження товару у відповідність із Митним кодексом Європейського Союзу та уточнення процедури декларування» від 15.04.2021 з редактованим викладом розділу II «Країна походження». Указаний законопроект розроблений безпосередньо для виконання зобов'язань, що взяла на себе Україна у відповідності до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми дер-

Чинні положення Митного кодексу України [9]	Ті самі положення з редакцією відповідно до міжнародних норм, викладені в Законопроекті від 15.04.2021 [12]
<p>Стаття 36. Визначення країни походження товару 1. Країна походження товару визначається з метою оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, заборон та/або обмежень щодо переміщення через митний кордон України, а також забезпечення обліку цих товарів у статистиці зовнішньої торгівлі.</p> <p>2. Країною походження товару вважається країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, встановлених цим Кодексом.</p> <p>4. Для цілей визначення країни походження товару не враховується походження енергії, машин та інструментів, що використовуються для його виробництва або переробки.</p> <p>Стаття 44. Порядок підтвердження країни походження товару 1. Для підтвердження країни походження товару митний орган у передбачених законом випадках має право вимагати та отримувати оригінали документів про походження такого товару. 2. У разі переміщення товарів через митний кордон України країна походження товару заявляється (декларується) митному органу в обов'язковому порядку лише у разі, якщо це необхідно для застосування митно-тарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, кількісних обмежень (квот), інших заходів економічного або торговельного характеру, що здійснюються в односторонньому порядку або відповідно до двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів, укладених відповідно до закону, або заходів, що здійснюються відповідно до закону для забезпечення здоров'я населення чи суспільного порядку, а також у разі, якщо в митному органу є підстави для підозри в тому, що товар походить з країни, товари якої заборонені до переміщення через митний кордон України згідно із законодавством України.</p>	<p>Стаття 36. Визначення країни походження товару 1. Положення цього Кодексу встановлюють неpreferenційні правила щодо визначення країни походження товарів, що переміщуються через митний кордон України, з метою застосування: ставок мита, правил щодо його справляння до товарів, яким надається режим найбільшого сприяння, за винятком тарифних пільг (preferenцій), встановлених міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; інших заходів торгівлі, пов'язаних із визначенням країни походження товару.</p> <p>2. Країною походження товару вважається країна або територія, в/на якій: 1) товар був повністю отриманий; 2) товар був підданий останній економічно обґрунтованій переробці на підприємстві, обладнаному для таких цілей, що призводить до виробництва нового товару або представляє важливу стадію виробництва, якщо у виробництві такого товару бере участь більше ніж одна країна.</p> <p>5. Особливості визначення країни походження товарів, що ввозяться з території спеціальних (вільних) економічних зон, розташованих на території України, встановлюються законом.</p> <p>Стаття 44. Порядок підтвердження країни походження товару 1. У разі переміщення товару через митний кордон України країна походження товару обов'язково заявляється (декларується) митному органу шляхом зазначення в митній декларації назви країни походження товару та відомостей про сертифікат про походження товару: 1) на товари походженням із країни, до яких застосовуються кількісні обмеження (квоти) або заходи, вжиті органами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в межах повноважень, визначених законами «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», «Про зовнішньоекономічну діяльність»; 2) якщо митним органом встановлено, що товар походить із країни, товари якої заборонені до переміщення через митний кордон України згідно із законодавством України; 3) якщо для цілей визначення країни походження товару це передбачено законами України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.</p>
<p>Стаття 48. Підстави для відмови у випуску товару 4. До товарів застосовується (відновлюється) режим найбільшого сприяння за умови одержання митним органом не пізніше ніж через 365 днів від дня здійснення митного оформлення цих товарів належним чином оформленого відповідного документа про їх походження.</p>	<p>Стаття 48. Підстави для відмови у випуску товару 4. До товарів застосовується (відновлюється) режим найбільшого сприяння за умови одержання митним органом не пізніше ніж через 1095 днів від дня здійснення митного оформлення цих товарів належним чином оформленого відповідного документа про їх походження.</p>

жавами-членами, з іншої сторони, Угоди про асоціацію в частині положень щодо визначення неpreferенційного походження при імпорті в Україну товарів [12]. Наведемо як приклад декілька статей для порівняння.

Отже, виходячи з даних, наведених у таблиці, можна зробити висновок, що станом на сьогодні діє активна зміна більшості норм законодавства, зокрема це стосується й строків, і переліку документів, а також відповідальності. Водночас Законопроект не суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, за винятком положення щодо внесення змін до пункту 10 статті 38 Митного кодексу, яке не відповідає статті 5 розділу II Протоколу щодо визначення концепції «походження товарів» і методів адміністративного співробітництва, до глави 1 розділу IV Угоди про асоціацію [12].

Нині Державна митниця України виділяє такі пріоритети в розвитку для гармонізації національних норм з міжнародними угодами: створення Національної комп'ютеризованої транзитної системи; приєднання до

Конвенції про процедуру загального транзиту й Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами; запровадження інституту авторизованих економічних операторів і їх взаємне визнання зі стороною Євросоюзу; приведення норм стосовно захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через кордон і звільнення від мит у відповідність до стандартів Євросоюзу; запровадження сучасних технологій митного контролю для спрощення руху товарів між Україною та Євросоюзом [11].

Висновки. Отже, на підставі аналізу окремих аспектів розвитку митної справи в Україні, зокрема щодо електронних впроваджень, приєднання до міжнародних процедур, розробки та редакції національного законодавства, можна підсумувати, що Україна рухається в непростому напрямі самовдосконалення та світового визнання. Водночас процес гармонізації митного законодавства України набуває все більшої актуальності, адже виконання міжнародних зобов'язань, узятих на себе нашою державою, передусім залежить від стану процесів гармонізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пархоменко Н.М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 338–343.
2. Квеліашвілі І.М. Реформування державного управління митною справою України в умовах європейської інтеграції : дис. ... докт. наук з держ. упр. : 25.00.01. Дніпро, 2019. 496 с.
3. Калініченко А.І. Шлях адаптації українського законодавства до світових стандартів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 115–118.
4. Бугель Ю.В., Чекаловська Г.З. Напрями трансформації державної митної справи як складника зовнішньоекономічної діяльності. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 43. С. 18–28.
5. Калініченко І.О. Систематизація митного законодавства: сутність та форми : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 200 с.
6. Кузняк Б.Я., Свічкарь В.А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/9.pdf.
7. Послання Всесвітньої митної організації до Міжнародного дня митника 2019 року. Дата оновлення: 25.01.2019. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/365505.html>.
8. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 1236-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-%D1%80#Text>.
9. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, 46–47, 48. Ст. 552.
10. Шевчук О.М., Милейко К.С. Електронне декларування товарів при переміщенні через митний кордон України: проблеми право-реалізації. *Право і суспільство*. 2019. № 3. Ч. 2. С. 117–123.
11. Митне співробітництво Україна-ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. 2021. URL: <https://bit.ly/3o4udAl>.
12. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо приведення порядку визначення країни походження товару у відповідність із Митним кодексом Європейського Союзу та уточнення процедури декларування : Проект Закону України від 15.04.2021 № 1504. URL: <https://bit.ly/3I4DCzN>.